

Can Religious Deviance Redefine Family? God's Will, Our Relationships, Part 2

Rabbi Ethan Tucker – tucker@hadar.org

Fall Lecture Series 2019

I. עושה מעשה עמך – The General Notion of Mission Over Clan מומר להכעיס – Brazen and Spiteful Violations of the Covenant

שמות כב:כז

אֱלֹהִים לֹא תִקְלָל וְנָשִׂיא בְעַמֶּךָ לֹא תֵאָר:

Exodus 22:27

You shall not curse a judge, nor put a curse upon a chieftain among your people.

מכילתא דרבי ישמעאל משפטים - מסכתא דכספא פרשה יט

רבי יהודה בן בתירא אומר, אלהים לא תקלל ונשיא בעמך לא תאור, שומע אני לא יהא חייב עד שיהא דיין ונשיא, תלמוד לומר אלהים לא תקלל, לחייב עליו משום דיין, ונשיא בעמך, לחייב עליו משום נשיא, ומה תלמוד לומר בעמך, בזמן שהן עושין מנהג עמך.

Mekhilta d'Rabbi Yishmael Mishpatim, Massekhta de-Khaspa, Parashah 19

R. Yehudah b. Beteira says: "You shall not curse a judge, nor put a curse upon a chieftain among your people." Might it be that one is not liable for transgressing this command unless the person cursed was both a judge and a chieftan? Scripture teaches: "You shall not curse a judge"—to impose liability (for cursing) a judge; "a chieftan among your people"—to impose liability (for cursing) a chieftan. What is the intent of "among your people?" (You are liable for cursing them) when they conduct themselves in accordance with the practice of your people.

תלמוד בבלי עבודה זרה כו.-כו:

תני רבי אבהו קמיה דר' יוחנן: העובדי כוכבים ורועי בהמה דקה - לא מעלין ולא מורדין, אבל המינין והמסורות והמומרים - היו מורדין ולא מעלין.

א"ל, אני שונה: לכל אבידת אחיך - לרבות את המומר, ואת אמרת היו מורידין! סמי מכאן מומר. ולישני ליה: כאן במומר אוכל נבילות לתיאבון, כאן במומר אוכל נבילות להכעיס! קסבר: אוכל נבילות להכעיס מין הוא.

Talmud Bavli Avodah Zarah 26a-26b

Rabbi Abbahu taught the following while standing **before Rabbi Yohanan**: With regard to **gentiles and shepherds of domesticated animals, one may not raise** them from a pit, **and one may not lower** them into a pit. **But the heretics, and the informers, and the apostates are lowered** into a pit, **but not raised** out of it.

Rabbi Yohanan **said to** Rabbi Abbahu: **I teach** that the verse: "And so you shall do **with every lost item of your brother**" (Deuteronomy 22:3), serves **to include the apostate** in one's obligation to return a lost item to another Jew; **and you say** that **one may lower** him into a pit? **Remove the term apostate from here.**

The Gemara asks: **And let** Rabbi Abbahu **answer** Rabbi Yohanan as follows: **Here**, with regard to a lost item, the verse includes an apostate because it is referring **to an apostate who eats non-kosher meat due to his appetite**, i.e., he succumbs to the temptation. Conversely, **there**, with regard to raising an apostate from a pit, I am referring to **an apostate who eats non-kosher meat to express insolence.**

The Gemara answers: Rabbi Abbahu **holds** that one who **eats non-kosher meat to express insolence is a heretic**, rather than an apostate.

II. When Parents "Misbehave"

A. Classical Precedents

תלמוד בבלי קידושין לב.

...תניא: הרי שהיה אביו עובר על דברי תורה, אל יאמר לו: אבא, עברת על דברי תורה, אלא אומר לו: אבא, כך כתוב בתורה.

Talmud Bavli Kiddushin 32a

...It is taught in a *baraita*: If one's father was transgressing a Torah matter, he should not say to him explicitly: Father, you transgressed a Torah matter. Rather, he should say to him: Father, so it is written in the Torah.

תלמוד בבלי סנהדרין פה:

אמר רבה בר רב הונא, וכן תנא דבי רבי ישמעאל: לכל אין הבן נעשה שליח לאביו להכותו ולקללו, חוץ ממסית, שהרי אמרה תורה ולא תחמול ולא תכסה עליו.

Talmud Bavli Sanhedrin 85b

Rabba bar Rav Huna says, and likewise the school of Rabbi Yishmael taught: With regard to all cases a son is not designated as an agent to strike his father or to curse him, except in a case

where his father incites others to worship idols, as the Torah states: “Neither shall you spare, nor shall you conceal him” (Deuteronomy 13:9).

תוספתא בבא מציעא (ליברמן) פרק ה:כה-כו

המלוה את חבירו בריבית ועשה תשובה חייב להחזיר
מת והניח לפני בניו לא יחזירו בניו על זה נאמ' יכין וצדיק ילבש [וכסף נקי יחלק] (איוב כז:יז)
אבל הניח להן אביהן פרה שדה וטלית וכל דבר שיש בו אחריות חייבין להחזיר

Tosefta Bava Metzia 5:25-26

One who lends money to a fellow Jew on interest and then repents must return the interest. If he died and left the interest to his children, his children do not return it. About this, it is said: “[The wicked] prepare and the righteous wear it...”
But if their father left them a cow, or a field or a garment or any real estate [that is from interest], they must return it.

תלמוד בבלי בבא קמא צד:

...הניח להם אביהם פרה וטלית וכל דבר המסויים - חייבין להחזיר מפני כבוד אביהם...
ומפני כבוד אביהם חייבין להחזיר? אקרי כאן ונשיא בעמך לא תאור, בעושה מעשה עמך!
כדאמר רב פנחס: בשעשה תשובה, הכא נמי בשעשה תשובה.
אי עשה תשובה, מאי בעי גביה? איבעי ליה לאהדורי! שלא הספיק להחזיר עד שמת.

Talmud Bavli Bava Kamma 94b

...If **their** deceased **father left them a cow, or a garment, or any other specific item** he had stolen or taken as interest, **they are obligated to return it due to the honor of their father** so that the item not serve as a reminder to all that their father transgressed.
...The Gemara asks: **But** is it true that **due to the honor of their father they are obligated to return** the item or money? **I will read here** the verse: “You shall not revile God, **nor curse a ruler of your people**” (Exodus 22:27), from which the Sages inferred that the prohibition against cursing a ruler is in effect only **with regard to** a ruler that **acts as** a member of **your people**, i.e., in accordance with Torah law. One who curses a wicked ruler does not violate this prohibition. Similarly, if one’s father is wicked, the *mitzvah* to honor him should not apply. Why would his children have to return items that he stole due to his honor?
The Gemara responds: It is **like that** which **Rav Pinehas said** concerning a different case: This is a case **where he repented. Here too**, it is a case **where** the father **repented**, and since he is no longer wicked, his children are obligated to honor him. The Gemara asks: **If he repented, what was** the stolen item or interest **doing with him? He should have returned it** while he was still alive. The Gemara responds: It is a case **where he did not manage to return it before he died**. Consequently, the children must return the items in order to uphold their father’s honor.

משנה יבמות ב:ה

מי שיש לו בן מכל מקום פוטר אשת אביו מן היבום וחייב על מכתו ועל קללתו ובנו לכל דבר חוץ ממי שיש לו מן השפחה ומן הנכרית:

Mishnah Yevamot 2:5

...[If] one has any kind of a son [even a *Mamzer*] he exempts his father's wife from levirate marriage; and he is liable for striking him [his father] or cursing him [his father]. And he is his son with regard to all matters, except when one has [a son] from a bondwoman, or from a gentile woman.

תלמוד בבלי יבמות כב:

מי שיש לו בן מ"מ - פוטר וכו'. מכל מקום לאתויי מאי? אמר רב יהודה: לאיתויי ממזר... וחייב על מכתו. אמאי? קרי כאן: ונשיא בעמך לא תאור, בעושה מעשה עמך! כדאמר רב פנחס משמיה דרב פפא: בעושה תשובה, הכא נמי כשעשה תשובה. והאי בר תשובה הוא? והתנן, שמעון בן מנסיא אומר: איזהו מעוות לא יוכל לתקון? זה הבא על הערוה והוליד ממנה ממזר! השתא מיהא עושה מעשה עמך הוא.

Talmud Bavli Yevamot 22b

The *mishnah* states: With regard to **anyone who has a son of any kind**, that son **exempts** his father's wife from any levirate bond. The Gemara asks: **What is added** by the phrase: **Of any kind?** **Rav Yehudah said: It adds** a child who is a *mamzer*...

It states in the *mishnah* that a child who is a *mamzer* **is liable** to receive punishment **if he strikes** his father or curses him. The Gemara asks: **Why** should he be liable? **Read here** the verse: **"You shall not curse a ruler of your people"** (Exodus 22:27), which is interpreted to imply that the prohibition against cursing applies only **to one who acts according to the deeds of your people**. However, this father must have engaged in sexual relations with a woman who was forbidden to him in order to have a child who is a *mamzer*. Therefore, he did not act according to the deeds of the people. In that case, why should this son be liable to receive punishment for hitting him or cursing him? The Gemara answers: **As Rav Pinhas said in the name of Rav Pappa** with regard to a different matter: This is referring to **one who performs repentance**. **Here too**, it is referring to **one who performed repentance** after the *mamzer* was born. He is thereafter considered to be living in accordance with *halakhah*, and so his *mamzer* son is liable to receive punishment for cursing him. The Gemara objects: **Is he in fact able to repent** after fathering a *mamzer*? **Didn't we learn** in a *mishnah* that **Shimon ben Menasya says: Which is: "That which is crooked cannot be made straight"** (Ecclesiastes 1:15)? **This** is referring to **one who engaged in intercourse with a relative** who is **forbidden** to him **and fathered a mamzer with her**. This implies that he has no possibility of achieving total repentance. The Gemara responds: **At least now**, after repenting, **he is** considered as one who **acts according to the deeds of your people**. Although he cannot totally rectify his transgression, his child is liable to receive punishment for cursing or hitting him.

B. Medieval Syntheses

רמב"ם הלכות ממרים ו:יא

הממזר חייב בכבוד אביו ומוראו אף על פי שהוא פטור על מכתו וקללתו עד שיעשה תשובה, אפילו היה אביו רשע ובעל עבירות מכבדו ומתיירא ממנו.

ראהו עובר על דברי תורה לא יאמר לו אבא עברת על דברי תורה אלא יאמר לו אבא כתוב בתורה כך וכך כאילו הוא שואל ממנו ולא כמזהירו.

Rambam, Laws of Rebels 6:11

A *mamzer* is obligated to honor and fear his father even though he is not liable for striking him or cursing him until he repents. Even when his father was a wicked person who violated many transgressions, he must honor him and fear him.

If he sees his father violate Torah law, he should not tell him: 'Father, you transgressed Torah law.' Instead, he should tell him: 'Father, is not such-and-such written in the Torah?' as if he is asking him, rather than warning him.

ספר יראים סימן רכא, רכב [דפוס ישן - נו]

ואם אביו עובר באחת מכל מצות האמורות בתורה במזיד ולא עשה תשובה פטור ממוראו וכבודו כדאמרינן באיזהו נשך [ס"ב א'] הניח להם פרה וכל דבר [המסויים] חייב להחזיר מפני כבוד אביהם. וה"מ מחייבי בכבוד אביהם קרי כאן ונשיא בעמך לא תאור בעושה מעשה עמך ומתריצין בשעשה תשובה ואם אביו ואמו [אומר לו לעבור מצוה] אינו רשאי דתניא ביבמות פ"א [ה' ב'] ובאלו מציאות יכול אמר לו אביו ואמו חלל את השבת יכול ישמע לו ת"ל ואת שבתותי תשמורו כולכם חייבים בכבודי.

יש לתמוה לי מעמך בעושה מעשה עמך. ויש לתרץ דלא מקרי רשע על המצוות, ובדיבור לא מקרי רשע דדברי הרב ודברי התלמוד [דברי מי שומעין]

Sefer Yereim 221-222, R. Eliezer of Metz, France/Germany, 12th-13th c.

If your father intentionally violates one of the *mitzvot* in the Torah and does not repent, you are exempt from fearing and honoring him, as we say in the case of a father who bequeaths an object he collected as interest. We say that the children must return the object in order to preserve their father's honor, but this is only when the father acts according to the practices of his people...If your father or mother tells you to violate a *mitzvah*, you may not do so, for it is taught: "Could it be that if your father or mother told you to desecrate Shabbat that you should do so? Scripture teaches: And observe my sabbaths—you are all obligated to honor me."

This last text puzzles me—[Why don't we say] "only when he follows the practices of your people!" [In which case, a parent who orders you to violate a *mitzvah* is automatically not

worthy of respect! Why do I need a verse to tell me not to listen to them?] The resolution must be that a person is only considered wicked for violating *mitzvot*, but speech alone does not classify someone as wicked, [because we expect the person who hears such inciting speech to know the right thing to do].

בית יוסף יורה דעה סימן רמ

ואין משם ראייה לסתור דברי הרמב"ם דמדינא אינם חייבים להחזיר דאמר קרא (ויקרא כה לו) אל תקח מאתו נשך ותרבית לדידיה אזהר רחמנא לבריה לא אזהר רחמנא אלא דמשום כבוד אביהם חייבים להחזיר ודוקא כדעבד תשובה ולא הספיק להחזיר עד שמת דהויא לה ההיא פרה כאילו לא הורשה לבניו מאחר שהיה בדעתו להחזירה והיא דבר המסויים הילכך אף על גב דעדיין לא הוציאה מרשותו חייבים להחזיר מפני כבוד אביהם. אבל כי לא עבד תשובה בניו ירשורה לא חייבתם להחזיר לדידיה אזהר לבריה לא אזהר הילכך הוי לגמרי ממונא דידהו ואינם חייבין לכבד את האב בממונם דהא איפסיקא הלכתא כמאן דאמר משל אב אבל בשאר כבוד דלית ביה חסרון כיון אין הכי נמי דמחייבי אף על פי שהוא רשע כדמשמע מההיא דבפרק הנחנקין:

C. Reconsidering the Context

חזון איש יו"ד שחיטה ב:טו

ונראה דאין דין מורידין אלא בזמן שהשגחתו יתברך גלויה, כמו בזמן שהיו נסים מצויין ומשמש בת קול, וצדיקי הדור תחת השגחה פרטית הנראית לעין כל, והכופרין אז הוא בנליזות מיוחדות בהטיית היצר לתאוות והפקרות, ואז היה ביעור רשעים גדרו של עולם, שהכל ידעו כי הדחת הדור מביא פורענויות לעולם, ומביא דבר וחרב ורעב בעולם.

אבל בזמן ההעלם, שנכרתה האמונה מן דלת העם, אין במעשה הורדה גדר הפרצה, אלא הוספת הפרצה: שיהיה בעיניהם כמעשה השחתה ואלמות ח"ו. וכיון שכל עצמנו לתקן, אין הדין נוהג בשעה שאין בו תיקון, ועלינו להחזירם בעבותות אהבה, ולהעמידם בקרן אורה במה שידינו מגעת.

Hazon Ish to Yoreh De'ah Shehitah 2:16, Israel, 20th c.

It appears that the law of pushing heretics down is operative only when the providence of God, may God be blessed, is manifest—such as when miracles were common, heavenly voices would speak, and the most righteous members of the generation were personally protected by God in ways that were apparent to everyone. In times like those, people became heretics only due to exceptional perversion, falling under the sway of the evil inclination towards hedonism and nihilism. At such a time, purging the wicked upheld the order of the world—for everyone knew that collective wrongdoing would bring retribution upon the world: warfare, plague, and famine.

But in a time of [God's] hiddenness, when much of the nation has lost its faith, pushing down [heretics etc] does not mend the brokenness, but rather compounds the brokenness—for in their eyes, [pushing down] is an act of destruction and violence, God forbid. Since our entire purpose is to improve, the law is inoperative when it leads to no improvement. And it is upon

us to bring them back through bonds of love, to restore them to the way of light, as much as we are capable.

IV. The Value of Avoiding Parental/Filial Conflict

חשוקי חמד בכורות ו.

מסרב לבקר אצל אביו, כי אוכל בשר בהכשר שלא מקובל עליו

שאלה: יעקב מזמין את בנו ראובן, שיבוא אליו בשבת כדי להתענג עמו ולשוחח בדברי תורה המרנינים את הלב, והנה ראובן אוכל בשר מהכשר אחר, ולכן משתמט מלבקר אצל אביו ולקיים מצוות כיבוד אב, האם הבן צודק?

תשובה: נאמר בשו"ע (יו"ד סימן רמ סט"ו): אמר לו אביו לעבור על דברי תורה, בין מצוות עשה בין מצוות לא תעשה, ואפילו מצוה של דבריהם, לא ישמע לו, יעו"ש. ולכן אם אביו אומר לו לאכול דבר שמעיקר הדין אסור לאכול, אפילו אם יש בזה רק איסור דרבנן, אסור לשמוע בקול אביו.

אמנם כל זה אמור בדברים שיש בהם איסור מעיקר הדין, וכגון שידוע שיש כאן איסור, או שמדובר שהמאכלים הם מסוג אותם הכשרים ששמעתי ממו"ח מרן הגרי"ש אלישיב שליט"א, שמגבבים קולות וכל מיני היתרים של בדיעבד, שם יש להחמיר, כי מעיקר הדין אסור לאכול בשר מהכשר כזה.

אך אם ההכשר הוא טוב ותלמידי חכמים אוכלים ממנו, אלא שהבן מחמיר, אין לו לפגוע באביו ויאכל אצלו, ויקיים כיבוד אב. וכמו שמצינו בבית לחם יהודה (יו"ד סימן רמ סט"ו) שכתב בשם הספר חסידים שכן שידוע שאביו ואמו מצטערים על שהוא מתענה, לא יתענה בתעניות שאינם חובה, יעו"ש. וה"ה בענינו אין לו להחמיר אם על ידי כך יגרום לאביו צער.

ומעשה בהגרש"ז אויערבאך זצ"ל שהגיע לשיעורו ביום ראשון נסער, וסיפר לתלמידיו שראה אתמול אחר התפילה, אדם אחד סוחב ספסלים לקידוש שערך בביתו, לפתע ראיתי את בניו עומדים מן הצד שלובי ידים, נגשתי אליהם ושאלתי, למה אינכם עוזרים לאביכם, הם השיבו באדישות אנחנו לא מטלטלים... ושם העירוב היה מקובל על ת"ח, אלא שהבנים החמירו בעירוב דרבנן ועברו על כיבוד אב דאורייתא...

ועל פי כל האמור, ודאי שאין לבן להחמיר בחומרות שעלולות לגרום צער לאביו, ורק אם המאכל אסור באכילה מעיקר הדין, יש לו להחמיר.

Hashukei Hemed Bekhorot 6a, R. Yitzchok Zilberstein, Israel, 20th-21st c.

A case of a man who refuses to visit his father, because the latter eats meat with kosher certification that he does not accept.

Question: Ya'akov invites his son Reuven to come to him for Shabbat so that he can enjoy the day with him and share works of Torah that give joy, but Reuven only eats meat that is under

a different certification and therefore avoids visiting his father and fulfilling the obligation to honor him. Is the son in the right?

Answer: The Shulhan Arukh rules that if one's father told him to violate the Torah, whether in the case of a positive or a negative commandment--even a rabbinic *mitzvah*--one should not obey. Therefore, if the father tells him to eat something that is essentially forbidden by law, it is forbidden to eat it. Even if only a rabbinic prohibition is at stake, he may not listen to his father.

But that is only with respect to things that are forbidden as a matter of strict law, and in a case where he knows for sure there is something forbidden in the food, or in a case where the foods are under the sorts of supervision that cherry-pick leniencies and all sorts of permissions that should only apply in post-facto situations. In those cases one should be strict, because it is forbidden to eat such meat according to the law.

But if the certification is a good one and scholars rely on it, it is just that the son is strict about it, he should not hurt his father's feelings and should eat with him and fulfill the commandment to honor his father. This is like the case in Sefer Hasidim where it says that when a son knows that it will upset his parents if he takes on an elective fast, he should not do so...

It once happened that R. Shlomo Zalman Auerbach came to shiur on Sunday very upset. He told his students that the day before, after Shabbat davening, he saw a man dragging benches for a *kiddush* that he was hosting in his home. "All of a sudden, I saw his sons standing on the side, their arms folded. I approached them and asked: 'Why aren't you helping your father?' They answered indifferently, 'We don't carry (in this *eruv*) on Shabbat'... And the *eruv* there was accepted by (many) scholars, it was just that the sons were strict about the rabbinic *eruv* and violated the Biblical command to honor one's father!"...

Based on all we have said, the son should certainly not be strict with all kinds of stringencies that will upset his father. Only if the food is forbidden based on the law should he be strict.

